

# Moeten we 'Black Venus' nog lezen?



De Standaard - 27 Jun. 2020  
Pagina 3

*De vorige keer was hij de opvallende aanwezige, deze keer de opvallende afwezige. Jef Geeraerts' Gangreen 1 (Black Venus) valt uit de nieuwe canon. Een hoogdringende correctie of een gemiste kans?*

Gangreen 1 (1968) werd in 2015 op de valreep als boek 50 + 1 aan de toen gloednieuwe lijst toegevoegd. Vijf jaar later verschijnt een licht herziene versie, en nu blijkt die daaruit alweer geschrap. Een opvallende afwezige, zeker in het licht van de woedende debatten over racisme en seksisme.

'Zoals de literatuur evolueert, zo evolueren de opvattingen over literatuur', zegt Bert Van Raemdonck, directeur van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (KANTL) en lid van de canoncommissie. 'Het debat over dekolonisatie is ook onder de samenstellers van de canon volop aan de gang.' Zij voelden collectief aan 'dat er voor deze roman geen plek meer in de lijst kon worden voorzien.' Hij noemt Gangreen een 'lange verheerlijking van opvattingen en gedragingen' die ons vandaag 'misselijk maken'. 'Dus ja, de tijdgeest heeft een rol gespeeld in onze beslissing. Wie daaraan denkt te kunnen ontsnappen, maakt zichzelf iets wijs.' Maar Van Raemdonck vindt vooral dat een canon een open plek voor permanent debat moet zijn 'over literaire werken die in onze blinde vlek zijn blijven steken'. Dat debat is geopend.

'Onverantwoord in onderwijs'

Auteur en literatuurprofessor Geert Buelens vond de toevoeging van Geeraerts in 2015 al problematisch en is dus niet rouwig om de beslissing. 'De KANTL-lijst is erg op het onderwijs gericht. Dus moet je je afvragen wat daarmee je boodschap is aan nieuwe generaties lezers. De commissie noemde Gangreen toen baanbrekend vanwege de ongebreidelde manier waarop Geeraerts schreef over seksualiteit en geweld, een jubelende lofzang op het leven van en met de Afrikanen. Toch een merkwaardige formulering voor een boek dat zo'n racistisch beeld schetst. Daarom juich ik het toe dat het er niet langer in staat: het is onverantwoord om zo'n boek op die manier in het onderwijs te presenteren.'

'Maar', voegt Buelens er meteen zelf aan toe, 'je kunt de redenering evengoed omkeren. Vanuit de logica dat ook de zwarte bladzijden uit onze literatuurgeschiedenis aandacht mogen krijgen, zou je zo'n boek net wél kunnen behouden. Dan kan het een basis zijn voor een gesprek over stereotypering in de literatuur, hoe zwarte vrouwen gereduceerd worden tot seks en zwarte mannen tot geweld. Alleen denken de meeste mensen bij een canon aan een lijst met het beste wat we als cultuur hebben voortgebracht. Met zo'n definitie hou je Geeraerts er beter uit.'

'Voorbeeld van toxische masculiniteit'

Ook auteur en historica Heleen Debeuckelaere vraagt zich af waarom Gangreen een plek in de canon verdiende. 'Ik kan echt niet naast die koloniale koortsdroom lezen: een fantasie van een witte man die alle vrouwen, wit en zwart, wil domineren. Ik moest het in het middelbaar lezen, en daar werd op die inhoud to-taal niet ingegaan - alsof het er niet in zat! In mijn studententijd heb ik verslagen van de eerste antropologen gelezen. Die gingen met het geweer in de ene hand en het notitieboek in de andere allerlei lokale bevolkingen beschrijven-slash-uitmoorden. Je leest afschuwelijke dingen, maar je neemt ze voor wat ze zijn: historische verslagen. Zo zou ik nu ook Black Venus of Joseph Conrads Heart of darkness lezen: als voorbeelden van koloniale ideologie of toxische masculiniteit. Dat is hun nut. In een canon hoeft Geeraerts van mij niet.'

'Een meesterwerk'

Volgens auteur Erwin Mortier, die na een reis met Jef Geeraerts het boek Afscheid van Congo schreef, stond Gangreen 1 wél terecht in de KANTL-canon. 'Gangreen is een meesterwerk, omdat de verteller zichzelf als kolonisator op het spel zet. Hij trekt zowel de verlokkingen als de onrechtvaardigheden van het kolonialisme door tot in zijn eigen ziel. Vandaar ook de titel: het is een soort moreel koudvuur waar hij uitdrukking aan geeft met een veelheid aan vorm- en stijlmiddelen. Die complexiteit en de dubbele houding van de verteller - die met het kolonialisme meewerkt, maar er ook de leugens van inziet - vind ik sterk. Nu er standbeelden worden weggehaald: moeten we ook boeken verwijderen? Dat is een verlies aan complexiteit en aangrijpingspunten om dieper na te denken. Gangreen mag van mij ook gewoon zo op de rekken blijven. Als dat niet kan, nemen we de lezer en zijn intelligentie niet ernstig.'

'Niet meer aan te prijzen'

'Toen het verscheen, veroorzaakte Gangreen groot schandaal, het is zelfs ooit in beslag genomen', vertelt DS-redacteur Marc Reynebeau. 'Maar in 1969 kreeg het ook de Staatsprijs, de hoogst mogelijke onderscheiding. Het was stilistisch en inhoudelijk vernieuwend, wat fel afstak tegen de onderwijzersromans à la Vandelloo en Ruyslinck die toen in Vlaanderen gangbaar waren. Maatschappelijk en literair heeft het dus wat betekend. Maar sindsdien hebben we moeten vaststellen dat Gangreen ook bijzonder racistisch en seksistisch is. Sommige passages zouden we vandaag zelfs tot de pedofilie kunnen rekenen. Veel lezers accepteren dat niet meer. Wat doe je dan? Per definitie is een canon levend én blijkt hij terug. En dus moet hij re-evalueren. Tenzij je Jef Geeraerts in zo'n canon plaatst als een toonbeeld van hoe mentaliteiten veranderen, denk ik dus dat je hem vandaag beter niet meer aanprijst.'

'Net wél een aanrader'

Ook Nadia Nsayi, auteur van Dochter van de dekolonisatie, vindt het racistische en seksistische narratief in Gangreen problematisch. Maar of Geeraerts daarom uit de canon moet? 'Waarom verdient Leopold II al dan niet een plaats in het straatbeeld? Waarom mag Jef Geeraerts al dan niet in een canon? Zulke dingen zullen we vooral veel beter moeten gaan uitleggen. Ik vond bepaalde dingen in Gangreen vreselijk, maar het was wel interessant om inzicht te krijgen in hoe een koloniaal - niet dé koloniaal - destijds naar de koloniale samenleving en de lokale bevolking keek. Het kolonialisme is zo complex dat je het niet alleen door Jef Geeraerts of alleen

door jonge mensen uit de Afrikaanse diaspora mag laten uitleggen. Je hebt de verschillende verhalen nodig. Jef Geeraerts heeft dat boek op die manier geschreven en hij heeft er lang mee op een sokkel gestaan. Ook dat zegt iets over onze samenleving. Ik zou jonge mensen dus net wél aanraden om Gangreen te lezen, maar met kritische duiding. Net die is er jarenlang niet geweest.'

Meer over de canon vanaf pagina 8.

**Ines Minten**

Copyright © 2020 Mediahuis. Alle rechten voorbehouden